

MÜMİNİN ÜRETİM VE TÜKETİM FELSEFESİ:

HELAL KAZANÇ, HELAL LOKMA*

Modern zamanların ekonomik anlayışı çoğu zaman çılgınca üretim ve tüketimi; ötekine hayat hakkı tanımayan acımasız ve haksız rekabeti, bu esnada da her türlü yola başvurmayı mubah gören bir anlayışı esas almaktadır. Bu anlayış, insanları, emek harcamaksızın kısa yoldan servet edinme düşüncesine sevk etmekte; “sen çalış ben yiyeyim” bencilliğine itmektedir. Bencilliğinin mağlubu olan insan da aldatmaktan, sömürmekten, zulmetmekten ve haksızlık yapmaktan geri durmamaktadır.

Diğer taraftan bugün insanlarda yetinme duygusu ve kanaat hissi zedelendiği; güven ve dürüstlük gibi değerler zayıfladığı için insanoğlunun yapısında bulunan açgözlülük ve doyumsuzluk hisleri hırs ve tamahın da etkisiyle had safhaya ulaşmıştır. Bu da insanlar arasında ahlâkî değerlerden yoksun bir ticaret düşüncesinin, emeği hafife alan bir zenginlik anlayışının yaygınlık kazanmasına neden olmaktadır. Ayrıca günümüzde kişisel rahatlık ve lüks yaşam tarzının insanlar için bir ihtiyaç olarak algılanması, sorunu daha da karmaşık hale getirmektedir.

Zihinlere hükmeden bu ekonomik anlayış, özellikle bilim ve teknoloji alanlarındaki gelişmeler sayesinde her türlü nimete müdahale etmeye başlamıştır. Bu müdahalelerde helal ve haram duyarlılığı göz ardı edildiği gibi fitratı, insanı, sağlığı ve tab-ı selimi dikkate almaksızın tabiatın dengesini bozacak kadar ileri boyutta tahribata gidilmiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim de yaratıcıya sırtını dönen gücün, kudretin yeryüzünde egemen olması halinde, hem tarımı hem de tarımın ve kültürün ürünleri olan her şeyi ifsat edeceğini açıkça belirtmiştir (Bakara 2/205). Bugün nimetlerin yapısı ve safiyeti ile oynanmıştır. Tohumlar değiştirilip asli hüviyetlerinden uzaklaştırılmıştır. Bu tahribatın meydana getireceği akıbet ve etkiler ise insanlığın geleceğini bekleyen tehlikeler açısından tahminlerin çok ötesindedir. Üstelik insanlığın tükenişini hızlandıran bu hoyratça üretim ve tüketim, sektörel örgütlerle, reklam ve propagandanın her çeşidiyle her gün sürekli teşvik edilmektedir. İnsanı, varlığı ve kâinatı değerlerden arındırma politikaları, insanlığın bu alandaki çıkmazlarını ve bunalımlarını daha da artırmaktadır. Kısacası bugün insanlık, aşırı gösterişçi, çılgınca üretim ve tüketimin körüklendiği bir talan ve tezviratla karşı karşıyadır.

Bu üretim ve tüketim çarkında tükenmemek için yapılacak ilk iş, ahlâkî bir duruş sergilemek, israftan uzak insafli ve mutedil bir hayat tarzını seçmektir. Gerek fert gerekse toplum olarak Müslümanların kendi gıdalarını, Allah'ın koyduğu helal-haram sınırları içerisinde üretme ve tüketme; ticaretlerini de kazançlarını da, geçimlerini de aynı helal-haram sınırlarına göre gerçekleştirme sorumlulukları bulunmaktadır. Dolayısıyla Müslümanın üretim felsefesini ve ticaret ahlâkını yansıtan “Helal Kazanç, Helal Lokma” meselesine, bu konudaki hassasiyete bugün yeniden dikkat çekmeye ihtiyaç vardır. Bir başka ifadeyle modern zamanlarda zedelenen bu yüce değerlerin, müminlerin duygularına, düşüncelerine, davranışlarına, alışkanlıklarına, yaşam tarzına, en önemlisi çalışma hayatına, üretim, tüketim ve ticaret ahlakına hükmedebilmesi için toplumda bir farkındalık ve bilinç oluşturmaya şiddetle ihtiyaç bulunmaktadır.

“Helal Kazanç, Helal Lokma” meselesi, Müslümanın üretim ve tüketim ahlâkının olmazsa olmazıdır. Müslüman hem üretirken hem de tüketirken zihin ve gönül dünyasında Yüce Yaradan’ın emir ve yasaklarını, O’nun belirlediği ölçüleri göz önünde bulundurmaya zorundadır. Çünkü bu mesele, aynı zamanda mümin kişinin ahiret hayatını etkileyecek bir meseledir.

“Helal Kazanç, Helal Lokma” konusu sadece bir beslenme konusu değil; aynı zamanda ahlâkî bir meseledir. Yeryüzünde Allah’ın nimetlerinden yararlanmanın, bu nimetlere sahip olmanın, verdiği rızıkı üretme ve tüketmenin ahlâkî boyutu vardır. Her şeyden önce her türlü nimet, yaratılış gayesine uygun olarak kullanılmalıdır. Türlü nezih nimetler yaratıp gerek bunlardan istifade etmeyi gerekse bunların selim tabiatını bozmadan çeşitli şekillerde çoğaltabilme ve geliştirebilme yeteneğini insana bahşeden Rabbimiz, burada bir taraftan tekvin sıfatını izhar ederken diğer taraftan teşri’ sahibinin Kendisi olduğunu bizlere hatırlatmaktadır. Nimetlerden istifade ile bunların hesabını vermek üzere sorumluluk altına girme aynı anda gerçekleşmektedir. Tükettiklerimizin gerçek sahibini hatırlayabilme ve O’na şükran duygusu içinde olabilmenin bir sınavı olarak, tayyibat vasfına bir de meşruluk şartı eklenmiştir ki bu, tükettiklerimizin helalden olması şartıdır. “Tayyibat”tan sadece yenilmesi ve içilmesi helal olanlar değil; aynı zamanda helalinden kazanma da kastedilmektedir. Nitekim Kur’an’da “yetimlerin mallarına el uzatmayın” ayetinin içinde “habisle tayyibi birbirine karıştırmayın” (Nisa 4/2) buyrulmuştur.

Helal ve haram, birinin tanımı diğerinin tanımlanmasına esas teşkil eden iki zıt kavramdır. Birisi, Allah’ın meşru kıldıkları ve izin verdikleri; diğeri ise yaklaşmayın, diyerek uyardıkları ve yasakladıklarıdır. Haramlar, cennet nimetlerini andıran helallerin hemen kıyısında ve sınırındadır. İnsanın yaratılış hikâyesinde de ifade edildiği gibi haramları bedenimize katmamızın bedeli ayıplarımızın ortaya dökülmesidir. Rahman’ın katındaki saygınlığımızı kaybedip ahsen-i takvimden esfel-i sâfiline düşme tehlikesiyle karşı karşıya kalmamızdır. Dolayısıyla hem bu dünyada hem de öte dünyada insanın safiyet ve erdemini ölçen temel kıstaslardan biri helal-haram karşısındaki duyarlılığıdır, tavrıdır. Burada asıl büyük başarı, sınırsız üretim, çılgınca tüketim değil; Allah’ın koyduğu helal-haram sınırlarını hakkıyla muhafaza edebilmektir.

Sonuç olarak nimetlerden istifade etmenin ilahi bir yasası, nebevi bir modeli ve insani bir ahlakı vardır. Aslında bunlar ne sadece toplumsal kurallar ve kanunlar ile ne de emniyet gücü ve müeyyidelerle tam olarak hayata geçirilebilir. Burada Allah’a karşı kalplerde beslenen takva duygusuna sahip olmanın önemi, kendisini açıkça gösterir. “Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda batıl yollarla yemeyin.” (Nisa 4/29) ayetini zihinlere ve gönüllere yerleştirip vicdani ve ahlâkî boyutu oluşturmadan, “Helal Kazanç, Helal Lokma” konusunda haramlardan, hilelerden ve yanlışlıklardan emin olmak mümkün değildir.

*Kayseri Organize Sanayi Bölgesi Marka Dergisi